N°. 2874 1856.

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 5.00; voor de buitensteden *f* 6.00; *franko* door het geheele Rijk.
Brieven, *Gelden*, enz. FRANKO te adresseeren aan het Bureau dezer COURANT.

ZATURDAG 11 OKTOBER.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen *f* 1.00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen [illegible] cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien [illegible] cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 10 Oktober.

In den bewogen tijd, waarin wij leven, te midden der partijschappen, die rusteloos woelen, heeft ieder man van orde, bij andere pligten, ook dien te vervullen, dat hij veel kalmte en veel geduld gebruike bij de aanvallen, die tegen het regt worden gedaan. Waar de hartstogten tegen de hartstogten worden opgezet, daar zijn botsingen onvermijdelijk, vooral als het quæstiën geldt, die met de godsdienst in verband staan. Voorzigtigheid, gematigdheid en lijdzaamheid zijn alzoo prijsbare deugden, zoo lang zij niet ontaarden in zwakheid, die tot het prijs geven van onvervreembare regten overgaat. Maar, helaas! die prijsbare deugden zijn altijd moeijelijk te beoefenen, omdat zij nooit gemakkelijk worden gemaakt. Het is alsof de partijschap er steeds op uit is om de tegenstanders te verbitteren, en door de verbittering den reeds uit zijn aard zorgvollen strijd nog kommervoller te maken. Het is alsof de partijschap zelve twijfelt aan de kracht van haar vermeend regt, en daarom, in plaats van tot redeneering, haar toevlugt neemt tot het geweld der volksdriften.

Intusschen, hoe moeijelijk het ook zijn moge te midden van bittere, dreigende en kwaadaardige beschuldigingen en aanvallen, rustig kalm en geduldig betrouwend op zijn goed regt te blijven — de Katholieken van Nederland hebben niet nagelaten dien cijns getrouwelijk aan het Vaderland te betalen. Welk rumoer men tegen hen heeft opgerigt, welke grievende beleedigingen hun worden voor de voeten geworpen, welke schending van regt ook tegen hen is geëischt, welke vervolgingen werden ingesteld tegen hunne dierbaarste godsdienstoefeningen, als daar zijn de *kerkelijke* begrafenissen van hunne liefste betrekkingen, [illegible] altijd [illegible] een rustig en [illegible] handhaven van wat zij beweeren dat hun goed regt is. Zij hebben daardoor een goed voorbeeld gegeven, dat door niet weinigen hunner belagers behoorde te worden nagevolgd.

Men kan evenwel ook te lijdzaam zijn, dan namelijk, als men regten ongebruikt laat, die tot het handhaven van 't geen regt is, geschonken zijn. Wij willen niet zeggen, dat van katholieke zijde te dien aanzien in het parlement is gezondigd. Wij willen gaarne toegeven, dat ook in het parlement gematigdheid, altijd, en eene zekere lijdzaamheid, soms, te pas kan komen. Hoe meer het parlement wordt misbruikt tot een hefboom, waarmede men volksbewegingen tracht in 't leven te roepen, hoe meer de gematigdheid en eene zekere lijdzaamheid van de tegenpartij door elke Regering, die verstand heeft, moet worden gewaardeerd. Wordt die gematigdheid evenwel miskend, of althans niet geacht; wordt er gebruik van gemaakt om der partijzucht toe te geven; — dan wordt het tijd en hoog tijd, niet dat men den weg der gematigdheid verlate, maar dat men het stilzwijgen verbreke en de Regering ter verantwoording oproepe. De Katholieken, gelooven wij, zijn op dat standpunt gebragt, en daarom doet het ons genoegen, dat de heer Meeussen de taak op zich heeft genomen, om in het parlement te gaan bespreken, wat tot dus verre slechts in de zalen der regtsmagt was behandeld.

Men kent de dwaze kerkelijke vervolgingen door den heer Donker Curtius tegen de Katholieken aangevangen en aan dit goevernement als eene erfenis nagelaten, die zij niet dan onder *beneficie van inventaris* had moeten aannemen. Ingevolge instruktiën, door den heer Donker Curtius gegeven, worden de Katholieken in Noord-Brabant door eene gewapende magt verhinderd gebruik te maken van 't geen zij meenen dat de Grondwet hun veroorlooft. Het blijkt niet, dat de instruktiën zijn ingetrokken. Althans, wij hebben ook onder dit goevernement gezien, dat eene gewapende magt te velde verscheen, om des noods met staal en lood datgene te verhinderen, wat door Katholieken beweerd wordt hun grondwettig regt te zijn.

Tot dusverre heeft men de Regering laten begaan, zonder langs den parlementairen weg ophelderingen te vragen. Daaraan zal nu een einde komen. De quæstie is op het parlementair terrein gebragt in de zitting van gisteren, door een geacht spreker uit Noord-Brabant, die aan de Kamer verlof heeft gevraagd om eene interpellatie tot den minister van Justitie te rigten. In het kort verslag van de zitting van gisteren vinden wij daaromtrent het volgende, dat wij hier letterlijk laten afschrijven.

»Aan het einde der zitting heeft de heer Meeussen het woord gevraagd over eene zeer teedere aangelegenheid, namelijk het uitoefenen van openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen. Hij zal daarbij alles trachten te vermijden wat tot eenigen aanstoot aanleiding zou kunnen geven. Reeds bij de behandeling van het adres was hij voornemens die zaak te bespreken. Dit zou echter bij die gelegenheid een disonnant geweest zijn. Bovendien, de nieuw opgetreden min. van Just. zal een onderzoek over de zaak hebben moeten instellen; dat onderzoek moet *in loco* geschieden, vooral in Noord-Brabant en in het arrondissement, waaruit spr. is afgevaardigd. Hij herinnert wat bij de Grondwetsherziening over deze aangelegenheid is voorgevallen. Als men de Grondwet onpartijdig beschouwt en hare geschiedenis raadpleegt, dan brengt de regel mede, dat er geen openbare godsdienstoefening mag gehouden worden buiten gebouwen en besloten plaatsen, waar dit vóór 1848 niet was toegestaan. Dat gevoelen is dan ook bevestigd bij een arrest van den Hoogen Raad. Hij brengt nu in het geheugen terug de cirkulaire, die door den vorigen min. van Justitie nopens dit onderwerp is uitgevaardigd en de bevelen, die te dezer zake aan de ambtenaren gegeven zijn. Hij wijst op de vervolgingen, die in den laatsten tijd zijn ingesteld en dat wel op plaatsen, waar tot hiertoe de bedoelde godsdienstoefening ongestoord had plaats gevonden. Nu komt het hem wenschelijk voor, dat een administratief onderzoek worde ingesteld, ten einde de regten, die mogten bestaan, worden geëerbiedigd. Te dien einde wenscht hij [illegible]. De strekking van zijne interpellatie zal juist zijn, dat ieders regten geëerbiedigd worden. Hij verzoekt dus verlof aan de Kamer, om eenige vragen aan den min. van Justitie te doen, wegens de maatregelen, welke door de Regering zijn, of zullen worden genomen betrekkelijk de uitvoering van art. 167 der Grondwet tot het houden van openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen.

»Niemand verklaart zich daartegen. Dat verlof wordt alzoo aan den spr. verleend, zullende er een nadere dag bepaald worden, waarop de interpellatie zal geschieden."

Het jongste nommer van het *Volksblad*, uitgegeven door *de Vriend van Armen en Rijken*, behelst de volgende zinsneden ter aankondiging van de brochure getiteld: *De Koning is ons Hoofd*, dezer dagen uitgegeven te 's Gravenhage bij C. H. Susan.

»Wij kondigen gaarne dit geschrift aan, omdat de titel volkomen waarheid behelst. Dat is het eigenaardige karakter van een koninklijke regering dat er één persoon aan het hoofd van de geheele regering staat. Hoe ook de volksvrijheid door wetten en instellingen moge bevestigd en beschermd worden, er doen zich altijd vraagpunten voor, die een persoonlijke beslissing vorderen. Het denkbeeld van een grondwettige monarchie is, dat aan het hoofd der geheele door wetten geregelde regering een persoon geplaatst is, die door den stand dien hij bekleedt, boven alle partijen verheven is, en die door den raad, dien hij van vele zijden kan inwinnen, het meest geschikt is om met de warmste liefde tot het vaderland in het hart en met persoonlijke naauwgezetheid, die vraagpunten te beslissen, die aan geene vergadering en aan geenen ondergeschikten ambtenaar ter beslissing kunnen worden opgedragen. *De Koning is het Hoofd*, dat is een krachtige waarborg tegen veelsoortige aanmatigingen,

»Maar die leus kan, ook bij opregte bedoelingen, op tweederlei wijzen zeer misbruikt worden. Ten eerste: Wanneer men de leus: *de Koning is ons Hoofd* zoodanig in top verheft, dat het zeer groote voorregt van een grondwettige regering bijna geheel op den achtergrond geschoven wordt, — dan wordt de leus van: *de Koning is ons Hoofd* een onwaardige leus. *Voor Vaderland en Koning*, *voor Vrijheid en orde* moet de leus van Nederland zijn. De tijden der volstrekt [illegible] monarchale beginselen zijn voorbij. Men moet voorzigtig zijn, de vrees daarvoor bij het volk niet te doen ontstaan, door den Koning in groote letters en de Grondwet in kleine letters te doen drukken. Beiden zijn zij evenzeer aan Nederland noodig. Die de Grondwet in mindere achting brengt, ondermijnt ook het Koninklijk gezag.

»Ten tweede: De Koning moet boven alle partijen verheven zijn. Wanneer men in zijne [illegible] partijen schept, die niet bestaan ziet men wel eens de partijen, die werkelijk aanwezig zijn, over het hoofd; en wanneer men nu den Koning een plaats toekent aan het hoofd van de eene partij dan ondermijnt men door [illegible] vriendschap de Koninklijke magt meer dan de sluwste vijand zoude kunnen doen.

»Rampzalig is het lot van een land door partijschappen verdeeld, maar het rampzaligste van alle is, wanneer het hoofd der Regering in de partijschap wordt gemengd. De ware vrienden van den Koning moeten hem op zijne dwaze vrienden wijzen. Men moet geen partijdrift aanblazen, maar alle partijzucht overwinnen door vaste en in den vorm gematigde verkondiging der waarheid.

»Dit is onze leus. Wij hopen dat het meer en meer de leus zal worden van allen en ook van den schrijver der brochure: »*De Koning is ons hoofd*."

Men schrijft ons uit Utrecht, 8 Okt:

»Terwijl een door u overgenomen berigt uit *'s Hage*, in uw N°. van heden, mededeelt, dat in genoemde stad aan de militaire orders zijn gegeven, om des Zondags zonder muziek ter kerk te gaan, schijnt men hier ter stede daarentegen bedacht te zijn, om, door dergelijke onschuldige uitspanning, het volk, dat 's Zondags zich gewoonlijk aan vele gevaarlijke en zedelooze uitspattingen overgeeft, eenige afleiding te geven. Ten minste [illegible] met volle muziek de straten dezer stad door, en het was gedurende eene paar uren alsof de herbergen schoon geveegd waren. Men kan dezen wijzen maatregel van ons stedelijk bestuur niet genoeg roemen.

»De lokomotief N°. 4, die gisteren, met niet weinig moeite, uit eene tweede dompeling in het haar zoo strijdige element gehaald is, begon hier epoque te maken. Men verbeelde zich aller onsteltenis, toen zij naauwelijks uit haar achtdaagsch bad gekomen, van het schip gleed, dat haar moest transporteeren, en zij, de vuurbraakster, na gelijk een visch, halsstarrig het water trotzeerende thans als eene amfibie, half te water en half te land roerloos bleef liggen. Men is thans aan het herstellen der Jeremie-brug bezig, die, hoopt men, binnen een paar maanden voltooid zal zijn."

In de *Schiedamsche Courant* leest men het volgende:

»Bij den aanvang van het tijdstip, meest geschikt voor de kunstbewerking der inenting van de longziekte op het rundvee, meenden wij het in het belang van die veehouders, welke nog niet genoegzaam overtuigd mogten zijn van de heilzame gevolgen dezer kunstbewerking, niet ongepast, te verwijzen naar het allezins belangrijk verslag door de provinciale kommissie ter bevordering van de inenting der longziekte op het rundvee in Zuid-Holland, onder dagteekening van 7 Julij jl. uitgebragt. Wij kunnen bij de gunstige berigten daarin vervat nog melden, dat de inenting in dezen omtrek vrij algemeen wordt aangewend, en dat bij de veehouders in de omliggende gemeenten Mathenesse en Kethel de meest overtuigende bewijzen voor de deugdelijkheid daarvan ruimschoots ondervonden worden, zoo zelfs, dat onder hoogst aanzienlijke veestapels de ziekteverschijnselen niet noemenswaard zijn,

»Wij vernemen daarenboven uit den mond van een zeer geloofwaardig veehouder, dat hij niet geschroomd heeft zijn behoorlijk ingeënt vee voor de laatste tentoonstelling der maatschappij van landbouw alhier bestemd, te plaatsen in zwaar besmette stallen in een der bovengenoemde gemeenten, en dat dit vee daarvan niet het allerminste nadeelig gevolg heeft ondervonden.

»Een ander sprekend bewijs van het hoogst nuttige vernamen wij uit den mond van iemand, onder wiens toezigt de volgende proef werd genomen: twee [illegible] die bij de inënting gebleken waren de meeste vatbaarheid voor de longziekte te bezitten werden, na verloop van den vereischten tijd, geplaatst in eene buitengewoon besmette ziekenstal, waarin het vuile stroo nog lag van zieke

... beesten; zij werden gevoed met voedsel waarmede sterk zieke runderen in aanraking waren geweest; terwijl de aanwezige zieken schier alle stierven, bleven de twee ingeëntte gezond en was alleen een zwelling te bespeuren aan den staart, waar de inenting geschied was; een der twee verloor aan de gevolgen den staart, beiden bleven echter volmaakt gezond, na de allerhevigste besmetting te hebben doorgestaan."

Het berigt van de *Drentsche Courant*, dat de Regering nu zeer spoedig zal overgaan tot het afzonderlijk indienen van het ontwerp van het lager onderwijs, verdient meer vertrouwen, hoe vreemd het dan ook klinken moge met het oog op de troonrede, dan men oppervlakkig zou denken, omdat de bron wel bekend is, waaruit zoodanige berigten geput worden. (*H.*)

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Zitting van Donderdag 9 Oktober.

In deze zitting (door 44 leden bijgewoond), heeft de Voorzitter mededeeling gedaan der benoeming door de afdeelingen tot rapporteurs voor de hoofdstukken I (*Huis des Konings*) en II (*Hooge Kollegiën van Staat*) der Staatsbegrooting voor 1857, van de heeren: van Bosse, Sloet tot Oldhuis, Dirks, Rochussen en Thorbecke;

voor de hoofdstukken III en IV (*Departementen van Buitenlandsche Zaken* en *Justitie*) de heeren: van Nispen van Sevenaer, Sandér, Meeussen, Godefroi en Elout van Soeterwoude;

voor hoofdstuk V (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) de heeren, Wintgens, Westerhoff, Kien, Bosscha en Bieruma Oosting.

De Kommissiën van Rapporteurs voor de wetsontwerpen tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor den arbeid der gevangenen voor 1857, en tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het departement van Oorlog, hebben daaromtrent hare eindverslagen uitgebragt.

De Kamer heeft bepaald dat op aanstaanden Maandag, aan ten ure van den voormiddag ten elf ure, die wets-ontwerpen achtereenvolgens in behandeling zullen genomen worden, evenzeer als de wets-ontwerpen tot onteigening van perceelen ten behoeve van de verbetering van het kanaal genaamd het Dokkumer Grootdiep, leidende van Dokkum naar de zeesluis de Nieuwe Zijlen in de gemeent Oostdongeradeel (provincie Friesland, en tot goedkeuring eener ruiling tusschen den Staat en de gemeente Roermond, waaromtrent reeds vroeger de eindverslagen uitgebragt werden; alsmede de konklussiën van de in eene vroegere zitting ter tafel gebragte verslagen der kommissiën tot onderzoek van: de inlichtingen op het verslag wegens de adressen van P. Manden en anderen betrekkelijk de kerkelijke pensioenen; de inlichtingen op het adres van A. J. Geluk, te Oud-Vossemeer, wegens zijne [illegible] bij de nationale militie; de rekening van ontvangsten en uitgaven wegens het Fonds tot kolonizatie van bedelingen in de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid over 1854; het verslag omtrent de uitvoering der wet tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indië over 1855. De Kommissie voor de Verzoekschriften heeft omtrent eenige in hare handen gestelde adressen verslagen uitgebragt.

Omtrent twee dezer adressen, namelijk die der heeren L. I. Enthoven en Cie., H. de Heus en Zn. en B. W. Krepel en Zn., houdende aandrang op maatregelen om de uitvoering der wet op het muntwezen van Nederlandsch Indië te verzekeren, en van F. van Vlissingen en Cie., houdende wederlegging van het adres ten aanzien hunner werkzaamheden in de plaatsing voor de vervaardiging van muntplaatjes, had de heer van Deinse, namens de Kommissie, voorgesteld over te gaan tot de orde van den dag. Na verwerping van eene motie van orde van den heer van Hoëvell met 25 tegen 19 stemmen om dat onderwerp later te behandelen, heeft de Kamer zich met 30 tegen 15 stemmen vereenigd met het voorstel van den heer van Eck, om beide adressen neder te leggen ter griffie ter inzage van de leden.

Aan het einde der zitting heeft de heer Meeussen verlof gevraagd en bekomen om, op een later te bepalen dag, den minister van Justitie eenige vragen te doen omtrent de maatregelen die van Regeringswege genomen zijn of kunnen genomen zijn ter uitvoering van art. 167 der Grondwet omtrent de godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen.

HEUSDEN, 9 Okt. Naar men verneemt zal op den [illegible] dezer maand, binnen deze stad een tijdstip feestelijk herdacht worden, hetwelk om deszelfs bijzonderheid wel eenige vermelding verdient.

Vijf honderd jaren geleden, 22 Okt. 1356, gaf vrouwe Johanna hertogin van Brabant, de laatste (23ste) vrouwe van Heusden, aan hare schutters van den voetboog van St. Joris aldaar, voor bewezen diensten, eenen Uiterwaard nabij die stad gelegen, om die te hebben en te bezitten tot eeuwigen dage voor hunne erfgenamen en nakomelingen. De gift werd door graaf Willem de 5de, na dat Heusden op dat tijdstip aan Holland was overgegaan, op St. Jans avond 1357 bekrachtigd en den 16den Maart 1828 door Koning Willem I nader bevestigd. Dat collegie is in het bezit van alle die orde oirkonden, een schat van zilveren penningen en schilden; prachtige [illegible] kettingen, papegaai, drinkhoren enz. enz. — [illegible] heeft haar eigen wel ingerigt schuttersgebouw, hetwelk te dier gelegenheid feestelijk zal worden ingerigt, om dat 500jarig jubilé met eenigen luister te vieren. (*R. C.*)

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 8 Okt. De Keizer heeft heden de nationale garde in revue geschouwd. Zeven-en-twintig bataljons infanterie, twaalf eskadrons kavallerie en vier batterijen artillerie hebben op het veld van Mars onder aanvoering van generaal Regnault St. Jean d'Angely gedefileerd. De Keizer is met geestdrift door de soldaten toegejuicht.

— Eenige geruchten hadden geloopen dat heden, den dag waarop de huishuren vervallen, eene beweging in de stad merkbaar zou wezen. Deze vrees is niet verwezenlijkt, hoewel er eenige proklamatiën waren aangeplakt. Een deputatie van arbeiders heeft zich naar St.-Cloud begeven en is daar door den Keizer met warmte ontvangen, die haar de verzekering gegeven heeft, dat de Regering zou voortgaan met alles te doen wat in haar vermogen was, om beterschap te brengen in den toestand der arbeidende klassen.

— Brieven uit Madrid melden, dat de maarschalk Narvaez daar niet zoodanig ontvangen is als hij het wenschen zou; de eigenhandige brief van Keizer Napoleon aan de Koningin heeft den reeds wankelenden toestand van maarschalk O'Donnell vaster gemaakt.

— Mehemet-Ali-Pacha, lid van den turkschen ministerraad, is met de *Ganges* te Marseille aangekomen en heeft zich onmiddellijk naar herwaarts op reis begeven. Men denkt dat zijne komst met de quæstie der Donau-Vorstendommen in verband staat.

— De russische adjudant, generaal von Benokendorff zich naar Madrid begevende, belast met eene buitengewone zending van den czar, is heden door den Keizer in een bijzonder gehoor ontvangen.

— Men verzekert hier, dat de dieven der aktiën van den Noordelijken spoorweg, zich naar Kalifornië begeven hebben.

ENGELAND.

LONDEN, 8 Okt. Het hof zal heden van Balmoral vertrekken en zich naar het zuiden begeven.

— De *Globe* zegt, dat den beestentrein van Wilton naar Salisbury, door het niet tijdig stoppen, tegen het station van Fisherthon is geloopen, waardoor de rijtuigen en beesten werden verbrijzeld, de kondukteur en de stoker gedood, en andere personen ernstig gekwetst werden.

— Den 6 dezer werd te Bristol een meeting gehouden ten gunste van de vereeniging der Donau-Vorstendommen, welke gepresideerd door den mayor dier stad, en onder anderen bijgewoond werd door den heer Schofield, signor Bratiano, voormalig lid van den raad van Wallachije, dr. Ruge en verscheidene vreemdelingen en inwoners van Brighton.

Na verschillende redevoeringen, welke alle ten doel hadden de noodzakelijkheid dier vereeniging aan te toonen, heeft de meeting besloten een adres tot de Koningin te rigten om haar te verzoeken aan hare Regering te bevelen, al haren invloed in den geest van het gevoelen der meeting aan te wenden.

— Met de *Arabia* verneemt men, dat de stoomboot de *Tay* van de West-Indische linie, den 30sten Augustus in de omstreken der Lopez-eilanden is vergaan. De bemanning, de passagiers en de korrespondentien zijn gered.

DUITSCHLAND.

WEENEN, 9 Okt. De *Oest. Ztg.* deelt een berigt uit Napels mede van 29 September, volgens 't welk de koning een eigenhandigen brief gezonden heeft aan Keizer Napoleon en Koningin Viktoria. Hij verzoekt dat de parijsche konferentie bijeengeroepen zal worden, om te beslissen op het vraagstuk betreffende de amnestie en de organieke hervormingen, op welke men aandringt.

Ook leest men in de *Weser Zeitung* dat de baron von Hübner, gedurende zijn verblijf te Weenen, zich bezig zal houden met de quæstiën, die op bovenstaand kongres behandeld zullen worden. Het blad zegt, dat alle mogendheden het eens zijn om dit kongres zoo spoedig mogelijk te openen en het de geschillen voor te leggen, die thans aan de order van den dag zijn. Ook de *Opinione* van Turijn bevat vredelievende berigten en zegt dat de westersche mogendheden den Koning van Napels geen ultimatum zullen aanbieden.

BERLIJN, 8 Okt. De fransche gezant baron Moustier heeft den tweeden sekretaris van het gezantschap met belangrijke dépêches naar Parijs afgezonden.

— De russische generaal Todleben is alhier aangekomen.

— De tyfus heerscht te Moskou; eenige hooggeplaaste personen zijn er door aangetast en verkeeren in gevaarlijken toestand. De meeste vreemdelingen, die naar Moskou waren gekomen, om de krooningsfeesten bij te wonen, vertrekken weder nu deze zijn afgeloopen.

BELGIE.

BRUSSEL, 8 Okt. De *Moniteur* van heden bevat het programma van den kursus der hoogeschool te Gent in de jaren 1856/7. Het is hetzelfde als dat van verleden jaar. De Regering laat dit programma door het volgend schrijven aan de bestuurders en inspekteurs der hoogescholen van Gent en Leuven volgen:

»De bloei van 's lands hoogescholen is voor mij een onderwerp van aanhoudende zorg. Ik wachtte op de opening van het akademiejaar 1856—1857, om u in het belang harer toekomst de ijverigste zorgvuldigheid aan te bevelen.

»In België is het hooger onderwijs op een geheel nieuw terrein geplaatst, hetwelk in geen van de voorafgegane eeuwen, noch in geen van de omliggende landen bekend was.

»Die nieuwe gesteldheid is het gewrocht van twee beginselen onzer staatsregeling, namelijk de vrijheid van eeredienst en de vrijheid van onderwijs. Zij brengt onvermijdelijke moeijelijkheden mede, betreffende het bestier van het op staatskosten gegeven hooger onderwijs; maar deze waren tot nog toe niet in vollen omvang aan het licht gekomen. Tot de laatste dagen toe was niets voorgevallen, hetwelk de noodzakelijkheid bewees om aan de hoogleeraren eene gedragslijn, inzonderheid in godsdienstzaken, voor te schrijven.

»Hoe veel omzigtigheid bij zulk eene taak ook noodig zij, heb ik evenwel in de tegenwoordige omstandigheden dienstig geacht, mij tot u te wenden met eenige beschouwingen, die mij enkel door het belang der aan mijn bestier en toezigt toevertrouwde hoogescholen ingeboezemd worden.

»Het godsdienst-onderrigt is volgens onze organieke wetten een onmisbaar bestanddeel van het lager en middelbaar onderwijs; maar dat het op de lijst van voorlezingen der staats-hoogescholen opgenomen zou worden, dat is nooit door iemand verlangd. Het wordt er dan ook niet gegeven. Ook zou de Staat, naar de konstitutie, onbevoegd zijn om zelf dat onderrigt te geven. Evenwel gebeurt het dat de hoogleeraren in den loop hunner voorlezingen aanleiding vinden tot het onderzoeken van een of ander punt hetwelk de godsdienst raakt. Dat onderzoek heeft moeijelijkheden, die met onze instellingen zelve zamenhangen.

»Het ligt niet in de bedoeling des goevernements, aan de met het hooger onderwijs belastte hoogleeraren de verpligting op te leggen om de godsdienstige vraagstukken uitsluitend in den geest eener pozitieve godsdienst te behandelen; maar uit eerbied voor de vrijheid der eerediensten kan en moet het goevernement aan die hoogleeraren bevel geven om zich te onthouden van alle regtstreeksche aanvallen op de wezenlijke beginselen der godsdiensten die in België uitgeoefend worden.

»Wat vloeit voort uit deze overeenkomstig onze staatsregeling op den voorgrond gestelde denkbeelden?

»De eerste zorg der heeren hoogleeraren zal zijn, de behandeling te vermijden van betwiste en verbittering kweekende onderwerpen, wier onderzoek niet volstrekt noodig is. Doch indien hun vak van onderwijs de behandeling dier teêre zaken vordert, dan behooren zij het te doen met die omzigtigheid en dat ontzag, welke het gewigt hunner roeping in de maatschappij en het besef hunner verantwoordelijkheid voorschrijven.

»Immers het goevernement, waarvan de hoogleeraren enkel lasthebbers zijn, is de gelastigde der huisvaders. Het onderwijs, hetwelk het in last heeft te geven, behoort voor de huisgezinnen die godsdienstige en zedelijke waarborgen op te leveren, welke zij het regt hebben te verlangen, en wier verleening voor het gouvernement in de eerste plaats van belang is. 's Lands hoogescholen, die met het geld van allen bekostigd worden, behooren ook voor allen toegankelijk te zijn. Die inrigtingen behooren de zetel van regelmatige studie te blijven, en geenszins eene kweekplaats te worden voor voorbarige deelneming in worstelingen, die door den jeugdigen ouderdom der leerlingen nog gevaarlijker worden.

»Men denke daarom niet, dat ik de taak van het hooger onderwijs in België verlagen of zijne grootste bestemming schenden wil. Daar het gegeven wordt aan jonge lieden, wier rede door hunne voorafgegane studiën meer of min ontwikkeld is, brengt dat onderwijs geschiedkundige beoordeelingen en wijsgeerige onderzoekingen mede, welke in zijnen aard gelegen zijn. Tot zijn wezen behooren de verhevene en vrije diskussien. Desniettemin moet die betrekkelijke vrijheid des meesters met de gewetensvrijheid van den leerling gepaard gaan. Beide overeen te brengen is, gelijk wij gezien hebben, uit het oogpunt der konstitutie een pligt; maar is het doenlijk? Ja, het is mogelijk: een waarborg daarvoor ligt in hetgeen wij vroeger steeds bij den belgischen hoogleeraarsstand gezien hebben: de uitstekende leden daarvan hebben altijd den vooruitgang der wetenschap weten overeen te brengen met een behoorlijken eerbied voor de godsdienstbegrippen der natie.

»Het doel dezer aanschrijving is dus, den heeren hoogleeraren de grootste omzigtigheid bij hun onderwijs aan te bevelen. De hun door het goevernement verstrekte lastbrief, het belang der inrigting waaraan zij verbonden zijn, brengen bijzondere pligten voor hen mede. Die pligten blijven hun steeds bij, wanneer zij uit den leerstoel treden. Zonder den hoogleeraren het regt te betwisten om over godsdienstzaken hunne begrippen vrijelijk te vormen en te uiten, heeft het goevernement te beoordeelen, hoe zij dat regt gebruiken, en of zij het voegzaam uitoefenen. Zoo staat het hun niet, gelijk elken anderen burger, vrij, de uitkomsten hunner studiën, al is het ook over onderwerpen buiten verband met hun vak van onderwijs, openbaar te maken, wanneer zij daardoor onvermijdelijk het publiek ergeren en door zulke stelsels

matige en voorbedachte ergernis den bloei onzer inrigtingen van onderwijs ernstig benadeelen zouden.

„Met het opperbestuur over die inrigtingen belast en voor haren bloei of verval aan de natie verantwoordelijk zijnde, heb ik regt om te zorgen dat alle met het geven van hooger onderwijs belaste personen het vertrouwen der huisgezinnen behouden door eerbiediging der godsdienstige en maatschappelijke beginselen, welke door hen te regt als de hoofdbron van hun geluk beschouwd worden. Dat regt is voor mij ook een pligt; en dezen pligt zal ik met vaste hand weten te vervullen, maar tevens met al de onafhankelijkheid die mij als konstitutionneel minister toekomt.

»Ik ben overtuigd, dat de heeren hoogleeraren zich gezind zullen betoonen om het goevernement in het verwezenlijken dier inzigten bij te staan. Te dien einde doe ik rond en open een beroep op hunne rede, op hun geweten.

»Met des te meer vertrouwen rigt ik dat beroep tot hen, daar ik van mijne zijde bij elke gelegenheid toonen zal de verpligtingen te begrijpen, die op mij als wettigen voogd van het groote akademische gezin rusten. De hoogleeraars weten, dat zij voor de verdediging hunner regten en belangen staat kunnen maken op de voorzigtige vastberadenheid des goevernements, hetwelk de zorg voor het behoud van den bloei en het aanzien der staats-hoogescholen onder zijne schoonste regten en onder zijne duurste pligten telt."

STADSNIEUWS.

In de 236ste Staats-Loterij zijn in de 5e Klasse bij de 11e Trekking prijzen van *f* 1000 of daarboven te beurt gevallen aa N°. 11757 en 17862 ieder *f* 1000. — 12e Trekking: N°. 18751 *f* 1000.

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 10 Oktober.

OVERLEDEN (5 Okt.): H. C. van Es, geb. Deegen, 27 j. — (6 Okt.): H. Bianchi, 16½ j.

PRIJS-COURANT DER EFFEKTEN.

	pCt.	8 OKT. 4½ u. gebl.	9 OKT.		4½ u.	gebl.
Nederl., Werkel. Schuld à	2½ pCt.	$62\frac{11}{16}$	62½	a	62⅞	$62\frac{9}{16}$
Dito Dito	3	74½	74⅝		74½	74½
Dito Dito	4	93⅝	$93\frac{7}{16}$		93½	
O. I. Leening 1844	4					
Amortisatie	3½		89⅝			
Handel-Maatschappij	4½					
Aand. Arnh. Spoorweg	4½					
Dito Hollandsche, dito						
Obligatiën	4½		76⅝			
Maatschappij [illegible]						
Aand. Ned. Bank						
België, Certifikaten	2½					
Dito *Rothschild*	2½	$51\frac{5}{16}$				
Frankrijk, Obligatiën	3					
Spanje, Onbep. Stukken	1¼	23⅞	$23\frac{13}{16}$		23⅞	
Nieuwe	3	42				
Binnenlandsche	3	37⅞	37⅝		$37\frac{15}{16}$	$37\frac{15}{16}$
Cert. Coup. Sp. Com.		$5\frac{5}{16}$				
Amortisable Schuld						
Portugal, te Londen	3	$44\frac{1}{16}$	44⅛		$44\frac{7}{16}$	44⅜
Dito Uitgestelde						
Rusl., bij *Hope en C°.*	5	103	103		103⅛	
Dito A°. 1828—1829	5		102¼			
Negot. 1831 en 1833	5	92	92			
Nieuwe Engelsche	4½	97½				
Negot. 1840	4	84⅝	84⅞			
Dito Stieglitz	4		84¼			
Dito Nieuwe	5		93⅝			
Certifikaten te Hamburg	5					
Inschr. op 't Grootboek	6					
Dito Certifikaten	6	63¼	63¼			
Polen, Obligatiën	4	77⅝	77¾			
Aandeelen, 1835						
Oostenrijk, Metalliek	5	73⅞	73⅝		$73\frac{11}{16}$	$73\frac{11}{16}$
Dito Nationale	5	$75\frac{5}{16}$	75¼		75¼	$75\frac{5}{16}$
Dito 1847	2½	38¾	38⅝			
Dito 1851 en 1852	2½	38¾	38⅝			
Dito [illegible]	5	[illegible]	[illegible]		83½	83½
Dito 1850	5	[illegible]	[illegible]		83¼	[illegible]
Weener Bank	5					
Dito	4					
Aand. met Loting fl. 250						
Nieuwe dito 1854		312				
Pruiss. Aand. 1854	3½	202				
Amerika, Bank-Aktien Cert.		$1\frac{1}{16}$				
Dito Orig.						
Napels, Cert. bij *L.* en *B.*	5					
Sardinië, te Londen	5					
Denemarken, dito	5					
Louisiana, te Londen	5	98¼				
Brazilië	5	98	98⅜		98⅝	
Dito 1843	5					
Mexiko, te Londen £ 100	3	$20\frac{15}{16}$	20¾			
Dito Onbepaalde	3	$20\frac{15}{16}$	20¾			
Peru	4½					
Grenada, dito, à £ 100	2½	21⅝	21¼		$21\frac{5}{16}$	
Dito Uitgestelde		$6\frac{15}{16}$	6⅞			
Ecuador		14⅜	14¼			
Venezuela, te Londen	4½	32¼	32⅛			
Dito Uitgestelde	1½	13¾				
Grieken, Bij [illegible]	5	4½				

N. 5 pc. Stieglitz 82, ¼, ⅛; Thes. 102¼; Grenada onb. 21¼, $\frac{5}{16}$; Venezuela onb. 32¼; Ecuador onb. 14¼; L. N. 86.

Binnenlandsche fondsen bij levendigen handel aangeboden; de overige fondsen bij geringen omzet prijshoudend.

Koers van het Geld: Beleening 3 pCt., Prolongatie 4½ pCt., Diskonto 3 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	*f* 55⅛	Livorno	2/m.	*f*	39⅛
	zigt	55¾	Napels			85
Bordeaux	2/m.	54½	Petersburg			1,82
	zigt	55⅛	Weenen	6/w.		83
Madrid	3/m.	237	Augsburg			85½
Cadix		237	Frankfort			98¾
Seville		236	Hamburg	2/m.		34⅞
Bilbao		236		zigt		35⅝
Lissabon		40½	Londen	2/m.		11,55
Porto		40½		zigt		11,67½
Genua	2/m.	45¼	Rotterdam			⅛

Londen 3/m. *f* 11,47½.

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 9 Okt. Belg. leen. 2½ pc. 54⅝; Obligatiën 3 pc. —; id. 4½ pc. 97⅝; Spanje 1—3 pc. 23½, Binnenl. 3 pc. 38½; Romeinen 5 pc. 84½; Oostenrijk Met. 5 pc. 77½; id. Nat. 5 pc. 78⅞.

PARIJS, 8 Okt. Fransche 4½ pc. 90.40; 3 pc. 66.45; 3 pc. Spanje 38⅞; id. 1¼ pc. 23⅞; 5 pc. Met. —; Rom. Leen. 86.

MADRID, 7 Okt. 3 pc. Schuld 39.80; id. 1¼ pc. 24.80.

LONDEN, 8 Okt. Cons. 91⅝; Spanje buit. 3 pc. 42; id. 1¼ pc. 23¾; Comité-Bew. —; Pass. —; Rusl. 5 pc. 106; id. 4½ pc. 96½; Holl. 4 pc. 95; id. 2½ pc. 64¼; Sard. 5 pc. 89; Braz. 100; Peru 4½ pc. 76½; Gren. uitg. 7; id. werk. 22½; Mexiko 3 pc. 21⅞; Portugal 4 pc. 44; Ecuador 14; Venezuela 33½; Wissel op Amst. —.—; Hamburg —.—.

WEENEN, 8 Okt. Met. 5 pc. 82; id. 4½ pc. 70½; Bank-Aktiën 1060; Credit Anst. 334; Wissel op Londen 10.17; Amst. —; Parijs —; Goud —; Zilver —.

BERLIJN, 7 Okt. 3½ pc. Pr. Staatsch. —; 5 pc. Rusland 105; id. 4½ pc. —; Wissel op Londen 2/m. 6 Th. 17½; Amst. 149¾; Hamb. 141; Petersburg 106.

HAMBURG, 8 Okt. Spanje 1¼ pc. 35¼; id. 3 pc. 22¼; Rusl. 5 pc. 100½; 4½ pc. 89¼; 3 pc. Mexikanen 41; Noord-Duits. bank 102⅞; Wissel op Londen 3/m. —.—; id. kort —.—; Amst. —.—.

FRANKFORT, 8 Okt. 5 pc. Met. 76⅝; 1¼ pc. Spanje binnenl. 23⅜; id. 3 pc. 37¾; Wissel op Londen 3/m. 116½; Parijs 92¾; Weenen 112⅝; Amsterdam —.

HANDELSBERIGTEN.

ANTWERPEN, 9 Okt. Van *Koffij* zijn 700 b. St. Dominga B.S. ex *Dolphini* afgedaan.

Granen gesouteneerd doch zonder grooten handel. Blank Amerik. Tarwe *f* 18⅝ a ½, dito roode Amersf. *f* 1 , Rhijnlandsche d°. *f* 17¼ a ½, d°. gewone Syrische *f* 10½ p. 80 k°. Inl. Rogge *f* 9¼ voor disponible, Amer. Rogge *f* 9¼ a ½ [illegible] gehouden en op *f* 14½ gehouden. [illegible] den en op *f* 12½ gehouden.

Van *Harst* zijn 200 v. bruine Amer. verkocht.

Van *Rijst* zijn verkocht ca. 3000 b. ongep. Moulmain per *Grafford* en 1000 b. gepeld Arrcan.

Suiker. Ruwe. Van Havana zijn 78 k. restant per *N. L. Franbisco* heden afgedaan.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN:

HELVOET, 8 Okt. Meijer, Julius, Baltimore, l. v. Brouwershaven. – Korter, Dankbaarheid, Bilbao.

RIVIER-VAART.

AMSTERDAM, 10 Okt., in lading naar:

Duisburg.	J. W. Meeuwsen, Niederrein N°. 5.
Keulen.	J. D. Keuter, Jonge Arend.
Ruhrort.	C. Scholten, Hoffnung.
Frankfort.	A. Joosten, Frankfort N°. 22.
Mannheim.	A. Diesel, Aeolus.
Dusseldorp en Neuss.	H. Polman, Niederrein N° 4.
Keulen.	Th. Wemmers, Cöln N°. 7.
Urdingen en Ruhront.	J. van der Poll, Diana.
Ludwigh. en Mannheim.	J. Grenshauser, die Gebrüder.
Wesel.	E. F. Beijer, de Hoop.

ARNHEM, 8 Okt. 2 el 5 duim.

[illegible]

BOEKBESCHOUWING.

VONDELS WERKEN,

in verband met zijne levensgeschiedenis, uitgegeven door Mr J. VAN LENNEP (XVe—XXVIIIe Afl.).

(Zie ons N° van 29 Mei.)

Wij gaan voort met onze kleine aanteekeningen.

Dl II, bl. 491. In den eersten druk van den »Palamedes" zegt Vondel nog: »Die Phenix *syner* tijd", maar verandert het later in »De Fenix *van zijn* tijt"; hierbij moet echter opgemerkt worden, dat dit halve vaers rijmt met den halven alexandrijn, die er aan voorafgaat, en dit wellicht Vondel heeft doen vergeten, dat men in 1625 reeds sedert eeuwen in de schoolgrammatiek de gewoonte had aangenomen *tijd* mannelijk te maken. Niet-te-min is, in den lateren druk, van het »Oranje Maylied", »*den* May-tijd" veranderd in »*de* may tijt" (bl. 565).

Dl II, bl. 491, Bij Kiliaans fakkel, verklaart de Hr Van Lennep de uitdrukking »d' ontrampeneerde schepen" door *met vloek beladen*; wij weten echter, dat men »ontrampeneerd" en ook »rompu", hedendaags in den zin van »gebroken", »uit elkander gehaald" zegt.

Pal. v. 2162: »Voor 't slaghten met *der* bijl", Dl II, bl. 535: »gehoorsaem haren woorde", bijdragen tot de rijke verbuigingsleer.

Dl II, bl. 499, v. 2195: »Met biesend slangenhayr". Biezen of byzen is »hevig opstuiven", zegt de Heer van Lennep. Op bl. 538 zegt de Hr van Lennep: »Biesen: »sissen", eigenaardige naam voor 't geluid, dat de slangen maken".

Dl II, bl. 534, v. 109: »Het teere breyn, met blonde en *kruyfde* pruyck beslagen"; bl. 705, op v. 58, »langhworpt", voor *lankwerpig*, »schoonooghde" voor *schoongeoogde*; *schoonobgige*: Dl III, bl. 109, op v. 11, »'t kruyste-kussen"; vier bijdragen tot onze opmerkelijke adjektieven, gevormd van verleden deelwoorden, zonder het voorvoegsel *ge*.

Dl II, bl. 536: »Toght na rust", verklaart de Heer v. Lennep door »*toogt*, begeeft zich ter ruste". 't Is bekend, dat *tien* geregeld een verl. tijd *toog* maakt; ook is er een *præsens* »*tocht*, *tochten*" bekend: maar een *præsens* »*togen*", hoewel als »*oud woord*" door Kiliaan opgeteekend, is buiten den zin van *vertoogen* (*vertoonen*) sedert 1600 te rangschikken bij de tegenw. tijden *verknochten*, *wrochten*, bij woorden als *herbergingsuur* en dergelijken.

Dl II, bl. 546, v. 497—499:

„. . . . . want 's lands veldheer uyt d' oorlogen
Weer hofwaert keerend, had sy daetlijck uytgetogen
De sichtbaere gedaente,"

Hierop teekent de Heer Van Lennep het volgende aan: »[deze uitdrukking] is een echte abl. absolutus, door den schrijver, door de gewoonte van 't lezen der klassieken, uit het Latijn overgenomen. Niet alleen hij, maar bijna alle schrijven van zijn eeuw vervallen in dezen spraakvorm, die echter, gelijk te recht is aangetoond door Huydecoper, *Proeve* III, 317, volgg. strijdig is met de gronden van onze en alle hedendaagsche talen." Hier vergist de Heer Van Lennep zich; Huydecoper zegt in tegendeel, met zoo vele woorden ter aangetogener plaatse: (*Proeve* III, 322): »Die nu zyne oogen voor het licht niet wil sluiten, moet toestaan, dat de *ablativus absolutus* geenszins strydig, maar alleszins overeenkomende is met den grond onzer Taale." Wat Huydecoper afkeurt is door de Ten Kate voorgestaan *nominativus abs.*, maar ook ten voordeele van dezen zijn voorbeelden in menigte en nog onweerlegde pleitredenen (in de »N. Bydrage", en elders) aangevoerd; Bilderdijk, die zoo tegen de latijnsche grammatika uitvoer (zeer dikwijls uit miskenning der hoedanigheden, die de latijnsche met de duitsche [illegible] erkent zich evenzeer zoo'n lossen naamval, het zij geheel parenthetisch, hetzij als invloed oefenend op den volzin, aan welks hoofd hij staat (»N.T. en D. Verscheidenh." Dl III, bl. 97). Op bl. 639, v. 87, geldt de uitdrukking »het lijck te Sint Denis bewaert", ook voor een »ablativ. absol." bij den Hr van Lennep: zij vertoont echter geen een kenmerk van een *ablat.*; 't is een *nominativus*, zoowel als de boven aangehaalde: maar hoe 't zij — 't is en blijft een van die naamvallen, zoo als Ten Kate heeft aangetoond en Huydecoper erkent, dat ze bij honderden in onze beste schrijvers voorkomen. Van Otfried en Tatiaan tot Fr. van Miris doet zich het verschijnsel voortdurend in de nederduitsche schrijftaal op, en men neme voor dezen naamval nu een *ablativus* met Huydecoper, een *nominativus* met Ten Kate, een *casus absolutus* met Bilderdijk, een *accusativus* met nog andere taalkundigen — men heeft geen recht hem, zoo zonder slag of stoot, te verbannen. Buitendien twijfelen wij niet, of de Heer van Lennep zal geen zwarigheid maken den *genitivus* ABSOLUTUS *mijns bedunkens*, *bloots hoofds*, *luider stemme*, *stormender hand*, den *accusativus* ABSOLUTUS, *geduurende den strijd*, *staande de vergadering*, *niet tegenstaande zijne aanmerkingen*, *den Raad van State gehoord*, *gezien het request van N. N.*, [illegible] *op het unnot*, te gebruiken en goed te keuren.

Bl. 548, v. 560. Uit dit en de hier voorgaande en volgende schoone vaerzen blijkt, dat Vondel in een huis geboren werd, waar niet *de vioel*, het snaartuig, maar *de vioel*-bloem uithing.

Bl. 557, v. 916, wordt Vondel berispt om 't gebruik van »Sybille", voor waarzegster, zonder lidwoord. 't Is hier echter eene personifikatie, die Vondel veel gebruikt, en de Hr van Lennep, op v. 833, ook niet gewraakt heeft. Men kent, trouwens, de spreekwijzen »Burgemeesters kamer", »stads bode" (niet DE *stads bode*), »stads wapen", »Christenrijk" (niet *het* Christenrijk) — verg. Dl III, bl. 23, v. 868.

Bl. 558, v. 942. Op »rijck gesloten kroonen" teekent de Heer van Lennep aan, dat dit van »Koningskroonen" niet gezegd kan worden, dat alleen de Duitsche *Keizer* een *gesloten* kroon droeg. In de heraldiek neemt men echter de latere koningskroonen even zeer *gesloten* kroonen, in tegenstelling van den eenvoudig geflorroneerden gouden band, dien de Koningen der middeleeuwen droegen; terwijl de keizerskroon sedert [illegible] als de *gekloofde* of *gespleten kroon* bekend stond. Vergelijk

De Roeck, bl. 215, 216.

Bl. 655. Bij het blazoen van Pers had opgemerkt mogen worden, dat zijn devies

„ick stri op snoeerde"
2.4.5 12.9.3.7 15.6 13.16.14 8.10 11.1.17

een anagramma is, volgends de daar door ons onder gestelde nummering.

Bl. 673. Lofdichten op Huygens' »Ledighe Uren". Dat Vondel het dichtwerk van Huygens »met genoegen las" blijkt niet zoo sterk uit de daarop vervaardigde 8 dichtregels, als de H[r] van Lennep aanneemt. Dat lofvaers was min of meer een gedwongen fraayigheid. 't Was aangenomen onder de dichters elkaârs bundels met weêrzijdsche wierookwalmen in te wijden. Men zie de *excuses* van Hooft, Mostert, en Vondel, eer zij aan Huygens verzoek voldeden, om zijn »Dagh-werck" te bezingen. (Dl III, bl. 478—479.)

Huygens' ijdelheid zoû nimmer, gelijk Hooft, de uitgave zijner poëzie aan de belangstelling en den ijver van een Jacob vander Burgh — niet opgedragen, maar — overgelaten hebben. Huygens is trouwens, als maatschappelijk charakter, in zijn doen en laten, noch ook als wijsgeerige en literariesch fijn gevormde geest bij Hooft niet te vergelijken. Huygens is een vlugge rijmer van veel vernuft, maar die, als jonkman geridderd en tot 's Prinsen schrijver aangesteld, groot gevaar geloopen heeft over het paard te worden getild. Huygens maakt in de brieven van Hooft een zeer armzalige figuur tegenover de pogingen van den Drost om hem, tot zijn genoegen, de gevraagde lofdichten en andere vleyende stukken voor zijne »*Otia*" of »Ledighe Uren" te bezorgen. Men zie bijv. Hoofts »Brieven" (uitgave van Prof. van Vloten), N[o] 126. »De rijmery oft revelkal, daer UE. van gedenkt, is mijn harssen ontsnapt, maer noch mijn handen niet. Ach, wat noodt UE. dese dochter te hoof? 't en is er geen maxel nae (1)" enz. En onder den brief: »Ik denk den H. Generael te doen denken aan U E. boecxken, die nevens my vast vastnae U E. Characters". Waarschijnlijk waren dus, vóor de »Zedeprinten," reeds enkele gedeelten der »*Otia*" handschriftelijk, tot kweeking van lofrijmlust, in omloop gebracht. Die brief is reeds van Feb. 1624. Den III[en] Nov. 1624 had Hooft nog niet aan het verlangen van zijn jongen haagschen vriend voldaan, wat betreft het leveren van bijdragen, met Hoofts naam onderteekend, voor Huygens' »*Otia*". Hooft schrijft hem (N[o] 133): »De dochter, die U Ed. stael om wt te geven, verseker ik my toonbaer genoeg te zijn, al geeft U Ed. haer geene van mijne misdrachten tot mismaekte camenier op de hielen, om by af te steken. Ende is daerom mijne ernstighe bede, gelieve hierinne te verschoonen my, die gaerne een tijdigher geboorte soude ter wereldt brengen, om haeren [dat is: om *uwen*] lof te zingen, zoo mijn ramp ende onbequaemheidt van aerdt daer toe geen gespan en maekten tegens mijne genegenheit." Die »ramp" was, behalve een aanzienlijk geldverlies, de dood van Hoofts beminde huisvrouw en van zijne twee eenig overgebleven kinderen. Tot verschooning van Huygens kan hier strekken, dat de laatst geweigerde »camenier" slechts in eenige aanteekeningen van dichtkundigen aard bestond. Maar toen de druk zijner »Otia" wat begon op te schieten, in het voorjaar van 1625, kwam Huygens Hooft dan ook, *en toutes lettres*, om een eeredicht aan boord en verzocht hem ook Vondel en Reael op te wekken, om eenig geschal hunner loftrompetten met het verlangde van Hooft te vereenigen. Den 17[n] April ontving Hooft dien brief. Toen den ongeduldigen Huygens, acht dagen later, de gevraagde hulde nog niet was ter hand gekomen, stuurde hij een broeder zijner aanstaande (David van Baerle) bij Hooft, om hem eens aan te »porren". »Ik had mijn vaers met dat van de andere Heeren en de afgedrukte vellen samen aan u willen zenden, zegt Hooft, en dan zoû alles u binnen den door u bepaalden tijd, namelijk drie weken na uw schrijven, zijn toegekomen: maar nu ge mij, na uwen brief, nog weêr een bode zendt, stuur ik u hiernevens dan eenige dichten, *non animo deducta sereno*, maar *velut eluctantium verborum*. (2) Indien UEd. evenwel.... »beter gedient waer met iets van anderen slagh, 't heeft haer [d. i. u] maer een woordt te kosten, en ick zal mij verpijnen te doen blijken, hoe handelbaer mijn hart is in zoo hoogh eene handt, als die van UEd." Men ziet, Hooft is willig genoeg. Eindelijk kwam het boek, met de dagteekening van 27 Mei (VI. *Cal. Iun.*) des zelfden jaars in de waereld. En men mag zeggen dat Huygens' pogingen met een gewenschten uitslag bekroond werden: niet minder dan vijftien officieele lofdichten zijn hier schildhouders van Huygens' kunstblazoen — om niet te spreken van een drietal andere gedichten, waarmeê men hem evenzeer vereerd had: en dan droeg hij buitendien nog zorg, dat de lezer wist hoe niet alleen Vander Burgh te Leiden, maar zelfs Brosterhuysen te Breda »verlang" had »naar 't uytkomen mijner Dichten". En ten spijt van die denk- en handelwijze had de ijdele jonkman dan nog den moed, in een waarlijk niet van laagheid vrij te pleiten fransch dankdicht aan Frederik Hendrik, »m'ayant faict l'honneur de lire quelques miens escrits", Hooft c. s. toe te roepen:

Aiguillons de vertu, fils de la bien-vueillance,
Trompettes de mon loz, Amiz, je vous dispense,
Mon esprit n'a besoin d'esperon ni resveil.
Espargnez vos flambeaux, je m'esclaire au Soleil,
Espargnez vos faveurs pour qui en sçait que faire,
Ce sera m'obliger desormais de vous taire,
Qu'ay je a me soucier du bruit de l'univers?
Vu Prince a veu mes vers.

De hoveling gaat zoo ver dat hij zelfs den vrouwen toeroept:

Dames, noz doux tourments, ne vous chatouillez pas
De me veoir employé a suivre vos esbats:

ik heb u niet meer noodig:

Vu Prince a veu mes vers.

Quand les Dames diront: „blasonneur de nos charmes,
Pourquoy nous ostes tu le plaisir de tes carmes? (*Le fat!*)
Ie diray, en fermant la bouche a l'univers,
Vu Prince a leu mes vers."

Dit stukjen is van het jaar 1619. Of het dusdanige protestatien geweest zijn die den Prins hebben doen besluiten Huygens in zijn dienst te nemen? — Het komt ons voor, dat men wel eens wat al te hoog met Huygens geloopen heeft. Ter liefde van de waarheid, en om de belangrijke leden van den muyder kring hoe langer hoe beter, elk in zijne eigenaardigheden te leeren kennen, hebben wij ons deze aanmerkingen op Huygens veroorloofd. Het blijkt ook nergens uit, dat Vondel zoo bizonder met den »taelgeleerden Haegenaer", den liefhebber van snoftoback en Kavejaer (III, 208) was ingenomen (1). De Heer van Lennep behoeft zich dus niet te verwonderen, dat er geen gedicht van Vondel voorhanden is op Huygens' bruiloft.

Eer wij hier afstappen, moeten wij nog opmerken, dat Vondels lofdichtjen door den Heer van Lennep drie jaren te laat geplaatst is. De brief van Hooft, waarin er van gewaagd wordt, moet noodzakelijk gedagteekend worden tusschen den 3[n] November 1624 (datum van den brief, waarin Hooft weigert Huygens' papieren »dochter" een »camenier" bij te zetten) en het einde van Mei, de tijd waarop het boek ter waereld kwam. De Heer van Lennep heeft zich door Hoogstraten, Huydecoper en Scheltema van 't spoor laten brengen, en kende misschien Prof. van Vlotens editie van Hoofts »Brieven" nog niet, waarin men niet te vergeefs verwacht heeft, dat de fout hersteld zoû zijn. We nemen deze gelegenheid waar, om die iederdaad zeer belangrijke uitgave van Hoofts »Brieven" in de aandacht onzer lezers te bevelen. Prof. van Vloten doet het mogelijke, om [illegible] voor zoo ver mogelijk, de [illegible] te voegen, of de stukken, waarop zij ten antwoord strekken. Talloze duisterheden worden door den scherpzinnigen kommentator opgelost. De schoonste brieven, die Hooft geschreven heeft, had Huydecoper door eene kwalijk begrepen kieschheid, of, eigenlijk gezegd, uit eene XVIII[e] eeuwsche pedanterie ter zijde gelegd: deze worden door Prof. van Vloten, even als al de overigen, onveranderd, in de verzameling opgenomen. Wij wenschen dat ook deze onderneming in een al te klein debiet geen hinderpaal voor hare voltrekking ontmoette. Een deel van 450 bladz. is verschenen (bij E. J. Brill, te Leiden); 't loopt tot 26 Nov. 1629.

Bl. 676. De Keizer heet natuurlijk »hooghduytsche Keyser" om de verscheidenheid der »tongen" met den »nederduytschen" Vondel, dien het ons, ook alweêr in dezen heerlijken klinkert, een genot is onzen landgenoot te voelen.

Bl. 686. »De Noordsche nachtegael. Op de wijse van *Arend Pieter Gijsen* &c." 's Heeren van Lenneps »Vondel" is zoo volledig, dat men er nu ook haast alles bij verlangt, wat hem ook nog maar in de kleinste bizonderheden zoû kunnen volmaken. Daarom hadden wij gaarne in nieuw notenschrift bij dit lied de aangegeven wijs meêgedeeld gezien. Zij is te vinden in Starters »Frieschen Lust-hof." Deze aanmerking geldt van al de meêgedeelde liederen, waarbij de wijzen worden vermeld. De Heeren Binger zouden zeker niet ongaarne ook de muziek eenigermate in hunne voortreffelijke uitgave vertegenwoordigd hebben gezien.

Bl. 748, noot bij v. 1365. »Eechenis" is *lieze*.

Bl. 757. De Heer van Lennep beklaagt zich over de onnatuurlijkheid van den rei, gelijk hij door Vondel wordt ingevoerd, en over de weinige partij, die daarvan door den dichter getrokken is: naar het ons voorkomt, te onrechte. Bilderdijk heeft het ware charakter van den »rei" aangewezen in de Voorafspraak tot zijn »Edipus, Koning van Thebe", bl. 6 en volg. (1) De rei is [illegible] zijne natuur, geen integreerend bestanddeel van het [illegible] werk. De »rei" is, in de eerste plaats, getuige van [illegible] ning, bestemd om het volk de vertooning te beter [illegible] genieten den indruk te besturen en te volmaken: [illegible] nam de rei, bij de voorstellingen der ouden, slechts [illegible] sekondair deel aan het spel en bepaalde zich zijn [illegible] meestal tot eene geheel lyrische. Trad de rei als h[illegible] lend persoon op, dan ging hij buiten zijn oorspro[illegible] charakter en belastte zich met een deel der *actoris p*[illegible] ten nadeele der zuiverheid van zijn stelling. Vond[illegible] er dan ook tegen op deze bediening van den rei t[illegible] breiden of aan te zetten: en van daar dat de Heer [illegible] Lennep over onvruchtbaarheid klaagt (2)

Dergelijke partijen vindt men trouwens min of [illegible] in alle vertooningen terug; vooral bij volkstoestan[illegible] waarin een ver gevorderd objektivisme en realism[illegible] vertooners nog niet met de hedendaagsche scherpte [illegible] de toeschouwers scheidde. Eene volkomene illuzie te [illegible] te brengen, als of dat gene werkelijk plaats had, w[illegible] de schouwplaats gebeurt, behoort trouwens nimmer [illegible] doel van den dramatist te zijn — daarmeê zou [illegible] kunstgenot worden ingeboet. Uit dezen hoofde wa[illegible] onze oude poppenkast het gesprek, dat somtijds aa[illegible] knoopt werd door Jan Klasen met de buitensta[illegible] vrouw van den vertooner, ook niet onverdedigbaar. [illegible] gesprek leidde, op eene naïeve wijze, even als de [illegible] tot eene betere waardeering der vertooning door de [illegible] schouwers.

(*Wordt vervolgd.*)

(1) Dit was een gedicht, waarin Hooft Huygens schertsend aanbeval, om zekere schoone blondine (Machteld van Kampen) ronduit te zeggen, „klaerder dan ghy 't my bediedt," of Huygens het al of niet met haar meende. Huygens „mceyde" Hooft om dit stukjen, toen de laatste hem juist een kondoleantie-brief over den dood zijns vaders te schrijven had (!)

(2) „Ick hebbe den heer Generael ende Van den Vondel in UEd. Ledige Wren te werke geholpen, en meene UEd. van daer iets te verwachten heeft, dat beter geaerdt zal zijn dan 'tgeen hier by gaet, 'twelck ick dacht te doen staen nae d'eere van dat geselschap, en had my UEd. neef van Baerle niet geport uit haeren [uwen] naeme." Een fijn zetjen van den urbanen Drost!

(1) Vergelijk ook deswege Dl. III bl. 478.

(1) Zie ook zijn „Brief v. d. Nav. v. Sof. Ed. (1780), bl. [illegible]

(2) Verg. Bilderdijks schoone verhandeling over het Treurspel („Treurspelen", II), inzonderheid bl. 2[illegible]7 en volg.

Advertentiën.

(2610) Heden overleed na een langdurig lijden, in den ouderdom van ruim 16 jaren, voorzien van de H. H. Sacramenten der stervenden, mijne zeer geliefde Dochter WILHELMINA ADRIANA CATHARINA.

AMSTERDAM, 7 October 1856.

Wed. J. VAN HERTUM, geb. CRELEN.

De zalf en Pillen van Holloway zijn een uitmuntend middel voor *huidziekten*. J...... Z......, te *Rotterdam*, leed, sedert vijf jaren sterk aan huidziekte, zoodat zijn aangezigt, hals, armen en handen steeds met [illegible] riep den geneeskundigen raad in van onderscheidene bekwame mannen; welke hem verklaarden dat hij eene zware ziekten te wachten had hetwelk hem steeds zeer verontrustte. Toen begon hij de pillen van Holloway te gebruiken en de lijdende deelen met de zalf te bestrijken, waardoor in twee weken tijds de huiduitslag verdween en zijn gestel aanmerkelijk verbeterde. Door dit middel worden de hardnekkigste wonden en zweeren genezen, al hadden zij reeds twintig jaar bestaan.

Door het vermeerderd debiet zijn de prijzen als volgt: *Doosjes Pillen* à *f* 0.80, *f* 1.85, *f* 3.00, *f* 6.75, *f* 13.50, *f* 20.50.

Potjes Zalf à *f* 0.80, *f* 1.85, *f* 3.00, *f* 7.05, *f* 13.85, *f* 22.95.

Door Gebr. VAN LANGENHUYSEN te *'s Hage* is verkrijgbaar gesteld tegen 50 Cents:

Christus Jesus, de eenige middelaar Gods en der menschen. — **Handhaving mijner leerrede over I Tim. II, 5**, tegen de beide brieven van J. C. ZAALBERG Pz., door A. FRENTROP.

(2569) Bij T. C. B. TEN HAGEN zag het licht:

EEN BOEKJE

OVER DEN

GOEDEN HERDER,

door IDA GRAVIN HAHN-HAHN.

Prijs 50 Cents.

Dit werkje, uit het Hoogduitsch vertaald, wordt uitgegeven ten voordeele van het **Liefdewerk van den Goeden Herder**, gevestigd te Leiderdorp.

☞ Heeren Boekhandelaren, die exemplaren in commissie wenschen te ontvangen, worden verzocht het verlangde getal exemplaren *franco* op te geven.

Te Amsterdam, bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Boekdrukker en Uitgever.